

อาเซียนและญี่ปุ่นท่ามกลางกระแสการแข่งขันทางอำนาจระหว่างสหรัฐฯ และจีน*

ลัฐกา เนตรทัศน์*

บทนำ

ญี่ปุ่นเป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เป็นคู่แข่งจากกับอาเซียนมาแล้วกว่า ๔๐ ปี โดยความร่วมมือของทั้งสองฝ่ายเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ และเกิดเป็นการเจรจาอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. ๒๕๒๐^๑ ปัจจุบันญี่ปุ่นอยู่ในฐานะของคู่ค้าอันดับ ๔ ของอาเซียน^๒ โดยปี พ.ศ. ๒๕๖๐ การค้าระหว่างอาเซียนและญี่ปุ่นมีมูลค่า ๒.๑๙ แสนล้านเหรียญสหรัฐ เติบโตขึ้นจากเดิมร้อยละ ๘.๒ ส่วนด้านการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign direct investment: FDI) ในอาเซียน ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีมูลค่าการลงทุนในอาเซียนสูงเป็นอันดับ ๒ โดยมีมูลค่าการลงทุน ๑.๓๒ หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ^๓ ทั้งนี้ ทั้งสองฝ่ายได้ตั้งเป้าหมายการค้าสินค้า การค้าบริการ และการลงทุนเพิ่มขึ้น โดยมีแผนงานยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียนญี่ปุ่นระยะ ๑๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๙ – ๒๕๖๘) (ASEAN – Japan 10-Year Strategic Economic Cooperation Roadmap) เป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวครอบคลุม ๓ สาขา ได้แก่ ๑) การส่งเสริมการค้าระหว่างอาเซียนเข้ากับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๒) ส่งเสริมความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมให้เข้มแข็งภายใต้โครงสร้างอุตสาหกรรมที่ทันสมัย และ ๓) พัฒนาความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนในภูมิภาค^๔

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนและญี่ปุ่นในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ ญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในประเทศที่เป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญสำหรับอาเซียน ความร่วมมือด้านความมั่นคงของอาเซียนและญี่ปุ่นเริ่มพัฒนา มาตั้งแต่ทศวรรษ ๒๐๐๐ โดยญี่ปุ่นได้ให้การสนับสนุนความร่วมมือของอาเซียนทั้งในระดับทวิภาคี เช่น การสร้างพันธมิตรด้านการทหารระหว่างกองทัพญี่ปุ่นและฟิลิปปินส์ การซ้อมรบร่วมกันกับประเทศสมาชิกอาเซียน และการเสริมสร้างขีดความสามารถ เป็นต้น และความร่วมมือในระดับพหุภาคี เช่น การประชุมรัฐมนตรีกลาโหมประเทศคู่เจรจา (ADMM-Plus) การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและ

* บทความนี้เผยแพร่เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

* นักวิเคราะห์และจัดทำข้อมูลกฎหมาย ฝ่ายอาเซียนและกิจการต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

^๑ ASEAN. (2018, August 16). *Overview of ASEAN-Japan Dialogue Relations*. Retrieved March 14, 2019, from ASEAN: <https://asean.org/wp-content/uploads/2012/05/Overview-ASEAN-Japan-Relations-As-of-16-August-2018-rev.pdf>

^๒ อันดับ ๑ คือ จีน มีมูลค่าการค้า ๔.๔๑ แสนล้านเหรียญสหรัฐ อันดับ ๒ สหภาพยุโรป มีมูลค่าการค้า ๒.๖๑ แสนล้านเหรียญสหรัฐ และอันดับ ๓ คือ สหรัฐอเมริกา มีมูลค่าการค้า ๒.๓๕ แสนล้านเหรียญสหรัฐ (ข้อมูลจาก *อาเซียนสรุปยอดค้าขาย-ลงทุนปี 60* จีนเป็นคู่ค้าอันดับ 1 ส่วนอินเดียมาแรงลงทุนเพิ่ม 9,360%. (๑๑ กันยายน ๒๕๖๑). สืบค้นเมื่อ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๒ จาก ผู้จัดการออนไลน์: <https://mgronline.com/business/detail/961000091084>)

^๓ *เรื่องเดียวกัน*

^๔ Ministry of Economy, Trade and Industry Japan. (2016). *ASEAN-JAPAN 10-Year Strategic Economic Cooperation Roadmap*. Tokyo: Author.

ความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum: ARF) เป็นต้น^๕ อย่างไรก็ตาม ภัยพิบัติ ธรรมชาติที่ ๒๑ เป็นช่วงเวลาของการแข่งขันทางอำนาจระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีนเพื่อครองสถานะประเทศมหาอำนาจของโลก จึงนำไปสู่ความไม่แน่นอนด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ โดยการแข่งขันทางอำนาจระหว่างสหรัฐฯ และจีนส่งผลกระทบต่ออาเซียนและญี่ปุ่นในฐานะของกลุ่มประเทศที่กำลังเติบโตทางเศรษฐกิจ และมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ และจุดยืนของอาเซียนและญี่ปุ่นท่ามกลางกระแสของการแข่งขันทางอำนาจระหว่างสหรัฐฯ และจีนในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของตัวแสดงทั้งสอง

๑. ภาพรวมความร่วมมือของอาเซียนและญี่ปุ่น

ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนและญี่ปุ่นเริ่มต้นอย่างไม่เป็นทางการมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ และได้ยกระดับความสัมพันธ์ขึ้นเป็นประเทศคู่เจรจาอย่างเป็นทางการเมื่อมีการจัดประชุมอาเซียน – ญี่ปุ่น (ASEAN-Japan Forum) ในมีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ รวมถึงการจัดตั้งศูนย์อาเซียน-ญี่ปุ่น (ASEAN-Japan Centre: AJC) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ณ กรุงโตเกียว นับแต่นั้นอาเซียนและญี่ปุ่นจึงได้พัฒนาความร่วมมือทั้งใน ด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคง และสังคมวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ มีการจัดประชุมสุดยอดอาเซียน-ญี่ปุ่น สมัยพิเศษ (ASEAN-Japan Commemorative Summit) ขึ้น ณ กรุงโตเกียว และมีการลงนามปฏิญญาโตเกียวว่าด้วยการเป็นหุ้นส่วน ที่มีพลวัตและยั่งยืนระหว่างอาเซียน - ญี่ปุ่นในสหัสวรรษใหม่ (Tokyo Declaration for the Dynamic and Enduring ASEAN-Japan Partnership in the New Millennium) รวมถึงรับรองแผนปฏิบัติการอาเซียน - ญี่ปุ่น (ASEAN-Japan Plan of Action) เพื่อกำหนดทิศทางความร่วมมือของสองฝ่ายในอนาคต ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ การประชุมสุดยอดอาเซียน - ญี่ปุ่น ครั้งที่ ๑๔ ที่เมืองบาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย อาเซียนและญี่ปุ่นได้รับรองแผนปฏิบัติการอาเซียน-ญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘ (ASEAN-JAPAN Plan of Action 2011 – 2015) โดยกำหนดยุทธศาสตร์ ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) การส่งเสริมความร่วมมือการเมือง และความมั่นคงในภูมิภาค ๒) กระชับความร่วมมือเพื่อสร้างประชาคมอาเซียน ๓) เสริมสร้างการเชื่อมโยงระหว่างอาเซียนและญี่ปุ่นเพื่อรวมความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนและญี่ปุ่น ๔) สร้างสังคมที่ตระหนักถึงภัยพิบัติ ร่วมกัน และ ๕) จัดการปัญหาที่ทำลายในระดับภูมิภาคและระดับโลกร่วมกัน

ด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ อาเซียนและญี่ปุ่นร่วมลงนามในกรอบความตกลง หุ้นส่วนเศรษฐกิจอาเซียน – ญี่ปุ่น (Framework for Comprehensive Economic Partnership between ASEAN and Japan) และในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้ลงนามในความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจอาเซียน – ญี่ปุ่น (ASEAN-Japan Comprehensive Economic Partnership: AJCEP) ซึ่งกรอบการเจรจานั้นครอบคลุม ๔ ประเด็นสำคัญ ได้แก่ ๑) การเปิดเสรีการค้าสินค้า การค้าบริการ และการลงทุน ๒) กฎเกณฑ์ทางการค้า

^๕ Bhubhindar, S. (2017). Japan-ASEAN Relations: Challenges, Impact and Strategic Options. *Insights into Asian and European Affairs*, 1, 95-106.

(กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า) ๓) การอำนวยความสะดวกทางการค้า และ ๔) ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ในด้านอื่น เช่น การสร้างความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME)^๖ สำหรับสถานะล่าสุด ของความตกลง AJCEP เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ในการประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนมีการลงนาม เปิดเสรีการค้าบริการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาและการลงทุน โดยที่ก่อนหน้านี้ทั้งสองฝ่ายได้ทยอยลดภาษี ศุลกากรระหว่างกันมาแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๒^๗ นอกจากนี้ อาเซียนและญี่ปุ่นได้ร่วมกันจัดทำแผนงาน ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อาเซียน-ญี่ปุ่น ระยะ ๑๐ ปี (ASEAN – Japan 10-Year Strategic Economic Cooperation Roadmap) ครอบคลุมระยะเวลาดำเนินการระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๘ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางต่อการค้าและการลงทุนระหว่างกัน เช่น วิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม และทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น ทั้งนี้ แผนงานยุทธศาสตร์ดังกล่าวยังสนับสนุน การดำเนินงานของอาเซียนตามพิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ปี พ.ศ. ๒๕๖๘ (AEC Blueprint 2025) ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอีกด้วย และญี่ปุ่นยังเป็นประเทศคู่เจรจาแรกที่จัดตั้งคณะผู้แทนถาวรประจำ อาเซียน ณ กรุงจาการ์ตา โดยมีการจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ และมีการจัดประชุม คณะกรรมการว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน-ญี่ปุ่น (ASEAN-Japan Joint Cooperation Committee - AJCC) เพื่อเป็นกลไกประสานงานกับคณะกรรมการผู้แทนถาวรประจำอาเซียน (Committee of Permanent Representatives to ASEAN - CPR)

สำหรับความร่วมมือด้านความมั่นคง อาเซียนและญี่ปุ่นดำเนินการเจรจาผ่านกลไกที่หลากหลาย อาทิ การประชุมสุดยอดอาเซียน – ญี่ปุ่น (ASEAN-Japan Summit) การประชุมระดับรัฐมนตรี เจ้าหน้าที่อาวุโสและผู้เชี่ยวชาญระหว่างอาเซียนและญี่ปุ่น นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังเป็นประเทศที่มีส่วนร่วมในความร่วมมือ ด้านความมั่นคงที่อาเซียนเป็นผู้มีบทบาทนำ เช่น ประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมือง และความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum: ARF) การประชุมสุดยอดอาเซียน บวกสาม (ASEAN Plus Three: APT) การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit: EAS) การประชุมรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียนกับรัฐมนตรีกลาโหมประเทศคู่เจรจา (ASEAN Defence Ministers' Meeting-Plus: ADMM-Plus) เป็นต้น นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังเป็นประเทศคู่เจรจาประเทศแรกที่จัดตั้ง กรอบการประชุมความร่วมมือด้านการต่อต้านการก่อการร้าย (Counter Terrorism Dialogue) อย่างเป็นทางการกับอาเซียนในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยมีการจัดประชุมอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี และในกรอบ การประชุมการเมืองความมั่นคงเอเชียแปซิฟิก (ARF) ญี่ปุ่นยังเป็นประเทศที่มีบทบาทอย่างยิ่งในด้านการ ต่อต้านการก่อการร้าย อาชญากรรมข้ามชาติ อาชญากรรมไซเบอร์ ยาเสพติด และความมั่นคงทางทะเล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการลงนามรับรองเอกสารของอาเซียนเพื่อแสดงเจตนาที่จะจัดการประเด็นปัญหาความ

^๖ ASEAN-Japan Comprehensive Economic Partnership. (n.d.). Retrieved March 14, 2019, from The official investment promotion website of ASEAN: <http://investasean.asean.org/index.php/page/view/free-trade-areas/view/734/newsid/775/asean-japan-comprehensive-economic-partnership.html>

^๗ ปลายปีนี้ อาเซียน - ญี่ปุ่นเปิดเสรีการค้าบริการ - ลงทุนเอื้อไทยสปริงบอร์ดสู่เอเชียได้. (๓๑ มกราคม ๒๕๖๑). สืบค้นเมื่อ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๒ จาก มติชน: https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_823765

มั่นคง เช่น การลงนามในแถลงการณ์อาเซียนปลอดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๕๘ (Declaration on Drug-Free ASEAN 2015) โดยผู้นำอาเซียนขอให้ญี่ปุ่นส่งเสริมความร่วมมือกับอาเซียนในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดต่อไป เป็นต้น^๘

ความร่วมมือด้านสังคมและวัฒนธรรม อาเซียนและญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการติดต่อระหว่างผู้คนและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชนเพื่อส่งเสริมความรู้สึกร่วมกัน การเคารพและความเข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณีและค่านิยมของกันและกัน หนึ่งในโครงการสำคัญที่ริเริ่มโดยรัฐบาลญี่ปุ่นคือโครงการแลกเปลี่ยนเยาวชนระหว่างประเทศญี่ปุ่นและประเทศอาเซียน (Japan East - Asia Network of Exchange for Students and Youths: JENESYS) มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจด้านวัฒนธรรมให้กับเยาวชน และเพื่อกระชับมิตรภาพและความร่วมมือระหว่างอาเซียนและญี่ปุ่นในด้านวัฒนธรรมและเทคโนโลยี โดยโครงการดังกล่าวจัดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ มีระยะเวลาของโครงการ ๕ ปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๕) ซึ่งมีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้นประมาณ ๑๔,๒๐๐ คน ต่อมาได้พัฒนาให้โครงการ JENESYS เป็นโครงการที่จัดขึ้นทุกปี โดยปี พ.ศ. ๒๕๖๑ มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น ๑,๔๘๒ คน นอกจากนี้ ความร่วมมือด้านสังคมวัฒนธรรมระหว่างอาเซียนและญี่ปุ่นยังครอบคลุมถึงความร่วมมือด้านสุขภาพ โดยมีการจัดโครงการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของประชากรในเอเชีย เพื่อสนับสนุนประเทศในเอเชียสร้างสังคมที่ประชาชนมีสุขภาพและวิถีชีวิตที่ดี และภายใต้การประชุมว่าด้วยหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าของรัฐมนตรีสาธารณสุขอาเซียน - ญี่ปุ่น ASEAN-Japan Health Ministers Meeting on Universal Health Coverage: UHC) ที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ณ กรุงโตเกียว ที่ประชุมตกลงที่จะพัฒนาความร่วมมือด้านสุขภาพของประชากรโดยมุ่งเน้นไปที่การประกันสุขภาพถ้วนหน้าอย่างยั่งยืนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุให้ได้รับระบบสาธารณสุขที่ดี^๙

๒. ปัญหาการแข่งขันทางอำนาจระหว่างสหรัฐฯ และจีน

นับตั้งแต่สิ้นสุดยุคสงครามโลกครั้งที่ ๒ สหรัฐฯ เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลภายในภูมิภาคเอเชียด้วยการดำเนินนโยบายความมั่นคงในรูปแบบทวิภาคี หรือนโยบายที่เรียกว่า ดุมล้อและซี่ล้อ (Hub and Spoke) โดยมีสหรัฐฯ เป็นศูนย์กลางหรือดุมล้อ (Hub) และมีประเทศพันธมิตรในภูมิภาคเอเชีย เช่น เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น ไทย ฟิลิปปินส์ เป็นซี่ล้อ (Spoke) ที่รอบล้อมอยู่ โดยนโยบายดังกล่าวถูกใช้เพื่อต่อต้านการแพร่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งประสบความสำเร็จและนำไปให้สหรัฐฯ ก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจของโลกได้ในที่สุด รวมทั้งส่งผลให้บริบทของสังคมระหว่างประเทศภายหลังจากการสิ้นสุดของสงครามเย็นเป็นระบบขั้วอำนาจเดียว (Unipolarity) ที่สหรัฐฯ มีอิทธิพลเหนือประเทศอื่นทั้งในด้านเศรษฐกิจและกองทัพ

^๘ ASEAN. (2018, August 16). *Overview of ASEAN-Japan Dialogue Relations*. Retrieved March 14, 2019, from ASEAN: <https://asean.org/wp-content/uploads/2012/05/Overview-ASEAN-Japan-Relations-As-of-16-August-2018-rev.pdf>

^๙ เรื่องเดียวกัน.

โดยมีจีดีพี (Gross Domestic Product: GDP) สูงที่สุดและมีกองกำลังทหารที่แข็งแกร่ง^{๑๐} แต่อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ที่จีนได้เริ่มปฏิรูปประเทศผ่านนโยบายสี่ทันสมัย (Four modernizations) ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญที่มุ่งเน้นการพัฒนาจีนใน ๔ ด้าน ได้แก่ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการทหาร ผลจากแนวทางการปฏิรูปเศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลให้จีดีพี (GDP) ของจีนเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีจีดีพีเติบโตเฉลี่ยร้อยละ ๙.๖ ต่อปี และสามารถเพิ่มอัตราเฉลี่ยของจีดีพีได้มากกว่าสองเท่าในทุกแปดปีตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ (ค.ศ. ๑๙๗๙) ถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๙ (ค.ศ. ๒๐๑๖)^{๑๑} ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ เศรษฐกิจของจีนมีขนาดใหญ่เป็นอันดับสองของโลก คิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจร้อยละ ๑๕ ของเศรษฐกิจโลกรองจากสหรัฐฯ ที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับหนึ่งของโลกและมีมูลค่าเศรษฐกิจประมาณร้อยละ ๒๐ ของเศรษฐกิจโลก^{๑๒} อีกทั้งยังมีการคาดการณ์ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) ระบุว่า ภายในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ (ค.ศ. ๒๐๒๐) เศรษฐกิจจีนจะเติบโตรวดเร็วกว่าสหรัฐฯ ถึงร้อยละ ๔๖.๖^{๑๓} อย่างไรก็ตาม จีนไม่เพียงแต่จะมุ่งสร้างความมั่งคั่งให้กับประเทศด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ยังให้ความสำคัญกับการดำเนินนโยบายด้านการทหารเพื่อที่จะสร้างสถานะความเป็นมหาอำนาจอย่างเต็มรูปแบบ ยุทธศาสตร์ทางการทหารของจีน (China's Military Strategy) ในสมุดปกขาวประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๘ (China's White Paper 2015) มีประเด็นที่จีนให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง คือ การป้องกันประเทศเชิงรุก^{๑๔} จึงนำไปสู่การเสริมสร้างขีดความสามารถของกองทัพด้วยการพัฒนาอาวุธยุทโธปกรณ์เพื่อเตรียมความพร้อมในการโจมตี ทอโปโต้ และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ความมั่นคงทุกรูปแบบ เห็นได้จากการพัฒนาขีปนาวุธพิสัยกลาง (intermediate-range anti-ship ballistic missile) การพัฒนาเครื่องบินรบและเรือรบพิเศษให้มีความทันสมัย ด้วยความก้าวหน้าทางการทหารของจีนจึงทำให้จีนได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศที่ทรงอำนาจด้านการทหารทัดเทียมกับสหรัฐฯ^{๑๕} ซึ่งปรากฏการณ์การเติบโตอย่างรวดเร็วของจีนทั้งด้านเศรษฐกิจและการทหารดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสถานะมหาอำนาจโลกของสหรัฐฯ ทำให้สหรัฐฯ จะต้องแสวงหาแนวทางเพื่อสกัดกั้นการขยายอำนาจของจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ความมั่นคงและเป็นหนึ่งในศูนย์กลางเศรษฐกิจของโลกอย่างภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

^{๑๐} ประภัสสร เทพชาตรี. (๒๕๕๒). ยุทธศาสตร์สหรัฐฯ ต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้*.

^{๑๑} Morrison, W. M. (2018). China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States. *Congressional research service*.

^{๑๒} Knoema. (2019, February 15). *World GDP Ranking 2018*. Retrieved March 11, 2019, from Knoema: <https://knoema.com/nwnfkne/world-gdp-ranking-2018-gdp-by-country-data-and-charts>

^{๑๓} อ่างแล้ว เชียงรถที่ ๒.

^{๑๔} The State Council Information Office. (2015). *China's Military Strategy (2015)*. Beijing: Author. Retrieved March 12, 2019

^{๑๕} กองทัพจีนขึ้นแท่นทรงแสนยานุภาพทัดเทียมสหรัฐฯ. (๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐). สืบค้นเมื่อ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๒ จาก บีบีซี ไทย: <https://www.bbc.com/thai/international-43054894>

นอกจากการเติบโตทางเศรษฐกิจและกองกำลังทหารของจีนจะส่งผลกระทบต่อสถานะของสหรัฐฯ แล้ว การที่จีนได้ขยายบทบาทและอิทธิพลอย่างกว้างขวางในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์หลักของสหรัฐฯ ที่มีอยู่ในภูมิภาคดังกล่าว โดยเฉพาะพื้นที่ในทะเลจีนใต้ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของโลก และเป็นเส้นทางการขนส่งสินค้าที่สำคัญของภูมิภาค จากประมาณการของที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development: UNCTAD) ระบุว่า กองเรือพาณิชย์จำนวนหนึ่งในสามของโลกใช้น้ำมันทะเลจีนใต้ในการขนส่งสินค้า โดยการขนส่งสินค้าผ่านเส้นทางดังกล่าวคิดเป็นร้อยละ ๘๐ ของการค้าโลก บริเวณดังกล่าวจึงเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่ทั้งสองประเทศให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง^{๑๖}

ด้านภาพรวมความเคลื่อนไหวของจีนในทะเลจีนใต้ จีนได้ขยายอิทธิพลทางทะเลในบริเวณดังกล่าวด้วยการอ้างสิทธิในพื้นที่ทะเลจีนใต้บริเวณหมู่เกาะสแปรตลีย์ (Spratly Islands) และพาราเซล (Paracel Islands) โดยเข้าสร้างเกาะเทียมและสิ่งปลูกสร้างเพื่อใช้เก็บซีปนาวุธ อาวุธ หอประภาคาร โดมเรดาร์ โรงเก็บเครื่องบิน รวมทั้งส่งกองทัพเรือและกองทัพอากาศออกลาดตระเวนเพื่อปกป้องดินแดนที่อ้างกรรมสิทธิ์^{๑๗} ทั้งนี้ กรณีพิพาทเรื่องการอ้างกรรมสิทธิ์เหนือน่านน้ำทะเลจีนใต้ทวีความตึงเครียดขึ้นเมื่อสหรัฐฯ เริ่มดำเนินปฏิบัติการเสรีภาพในการเดินเรือและเดินอากาศ (Freedom-of-Navigation) โดยการส่งเรือรบและเครื่องบินมาใกล้เขตน่านน้ำที่มีความขัดแย้ง โดยอ้างว่าเพื่อให้นานาชาติปฏิบัติตามกฎที่ระบุไว้ในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล (UNCLOS)^{๑๘} เช่น การที่สหรัฐฯ ส่งเรือรบลาดตระเวนใกล้หมู่เกาะสแปรตลีย์ ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวสร้างความไม่พอใจให้กับจีนจึงได้ส่งเรือรบเข้าใกล้เพื่อเป็นการเตือนให้เรือของสหรัฐฯ ออกจากพื้นที่ และกระทรวงกลาโหมของจีนออกแถลงการณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมการคุกคามของสหรัฐฯ ในทะเลจีนใต้ โดยเห็นว่าพฤติกรรมนี้ของสหรัฐฯ เป็นการคุกคามอธิปไตยและความมั่นคงปลอดภัยของจีนอย่างร้ายแรง^{๑๙}

ด้านการแข่งขันทางเศรษฐกิจ สงครามการค้าระหว่างจีนและสหรัฐฯ เกิดขึ้นจากการที่แต่ละประเทศต่างใช้นโยบายทางเศรษฐกิจเพื่อกดดันและกีดกันการค้าของอีกฝ่าย โดยฝั่งสหรัฐฯ ภายใต้การนำของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ (Donald Trump) ได้ประกาศนโยบายอเมริกาเฟิร์ส (America First Policy)

^{๑๖} United Nations Conference on Trade and Development. (2015). *Review of Maritime Transport*. Geneva: Author. Retrieved March 13, 2019, from United Nations Conference on Trade and Development: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/rmt2015_en.pdf

^{๑๗} ข้อพิพาททะเลจีนใต้: “ออกไปเดี๋ยวนี้ และอยู่ให้ห่าง”. (๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๑). สืบค้นเมื่อ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๒ จาก บีบีซี ไทย: <https://www.bbc.com/thai/international-45173358>

^{๑๘} อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. (๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๑). *อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ : ทะเลจีนใต้ในมุมมองสหรัฐ*. สืบค้นเมื่อ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๒ จาก มติชนสุดสัปดาห์: https://www.matichonweekly.com/column/article_143099

^{๑๙} ท้าสหรัฐโวย จีนส่งเรือพิฆาตตามประกบกระชั้นชิด ใกล้เรือสหรัฐพ้นเกาะพิพาท. (๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๑). สืบค้นเมื่อ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๒ จาก ไทยโพสต์: <https://www.thaipost.net/main/detail/18954>

ซึ่งเป็นนโยบายที่มุ่งเน้นการดึงผลประโยชน์ในมิติความมั่นคงและเศรษฐกิจกลับสู่สหรัฐฯ^{๒๐} ทั้งนี้ เนื่องจากเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ขาดดุลการค้ากับประเทศคู่ค้าหลายประเทศ โดยเฉพาะการขาดดุลการค้ากับจีนที่สูงถึง ๓.๗ แสนล้านเหรียญสหรัฐ ภาวะการขาดดุลทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯ จึงทำให้เกิดนโยบายการกีดกันทางการค้าในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ ด้วยการปรับอัตราภาษีสินค้านำเข้าจากจีนเป็นร้อยละ ๒๕ จำนวน ๑,๑๐๒ รายการคิดเป็นมูลค่า ๕ หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ โดยส่วนใหญ่เป็นหมวดสินค้าอุตสาหกรรม เช่น ชิ้นส่วนอากาศยาน เหล็ก พลาสติก เครื่องจักร และชิ้นส่วนยานยนต์ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันจีนได้ดำเนินการตอบโต้ด้วยการกำหนดอัตราภาษีนำเข้าสินค้าจากสหรัฐฯ ร้อยละ ๒๕ จำนวน ๕๔๕ รายการ มูลค่า ๓.๔ หมื่นล้านดอลลาร์ โดยส่วนใหญ่เป็นสินค้าเกษตร ยานยนต์ และพลังงาน เช่น ถั่วเหลือง ธัญพืช อาหารทะเล เนื้อวัว รถยนต์ รถไฟฟ้า เป็นต้น^{๒๑} นอกจากนี้ สถานการณ์การค้าระหว่างสหรัฐฯ และจีนยังมีแนวโน้มที่จะทวีความตึงเครียดยิ่งขึ้นจากการกำหนดนโยบายปรับอัตราภาษีเพิ่มเติมเพื่อตอบโต้ระหว่างกัน ซึ่งไม่เพียงแต่จะบั่นทอนเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศเท่านั้น หากแต่ยังส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อุปทานการผลิตของการค้าโลกอีกด้วย^{๒๒} โดยเฉพาะกับภูมิภาคหรือประเทศที่เป็นคู่ค้าสำคัญของสหรัฐฯ และจีน โดยที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (UNCTAD) วิเคราะห์ว่า แม้สงครามทางการค้าระหว่างสหรัฐฯ กับจีนจะส่งผลกระทบอย่างปervasively ทั่วโลก แต่ภูมิภาคที่จะได้รับผลกระทบมากที่สุดคือ เอเชียตะวันออก โดยคาดว่ายอดการส่งออกในภูมิภาคจะหดตัวลง ๑๖๐ พันล้านดอลลาร์อันเนื่องมาจากบริษัทจำนวนมากจะถอยการผลิตออกจากภูมิภาค และในอนาคตอาจเกิดวิกฤติการเงิน และผลกระทบจากวิกฤติการเงิน (Contagion Effects) จะส่งลูกกลมจากประเทศหนึ่งไปสู่ประเทศหนึ่ง และในที่สุดจะขยายไปสู่ภูมิภาคอื่นได้^{๒๓}

๓. บทวิเคราะห์

นโยบายการปฏิรูปประเทศของจีนที่เริ่มต้นมาตั้งในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๑ สมัยรัฐบาลของเติ้ง เสี่ยว ผิง (Deng Xiaoping) จนมาสู่ยุคของรัฐบาลสี จิ้น ผิง (Xi Jinping) นำพาให้จีนสามารถพัฒนาประเทศจนมีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับสองของโลก ในขณะเดียวกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจดังกล่าวก็ได้นำไปสู่ความมั่นคง

^{๒๐} Office of Management and Budget. (๒๕๖๐, November). *America First A Budget Blueprint to Make America Great Again*. Retrieved from White House: https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/11/2018_blueprint.pdf

^{๒๑} ทีมข่าวเศรษฐกิจ. (๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๑). *ทั่วโลกกระส่ำ สหรัฐฯ - จีน เปิดฉากสงครามค้า พาณิชย์ยกดาวน์ เอกชน หามาตรการรับมือ*. สืบค้นเมื่อ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๒ จาก มติชน: https://www.matichon.co.th/economy/economy-report/news_1013293

^{๒๒} ดูเพิ่มเติมได้ที่ ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์. (๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๑). *EIC ธนาคารไทยพาณิชย์ ประเมินสงครามการค้าสหรัฐฯ-จีนปะทุ หลังทรัมป์เดินหน้าขึ้นภาษีนำเข้า และจีนตอบโต้ต่อเนื่อง*. เข้าถึงได้จาก กรุงเทพธุรกิจ: <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/805202>

^{๒๓} *US-China trade war: UN warns of 'massive' impact of tariff hike*. (2019, February 5). Retrieved March 15, 2019, from BBC News: <https://www.bbc.com/news/business-47126114>

ทางกองทัพของจีน เห็นได้จากการพัฒนาอาวุธยุทโธปกรณ์ที่มีพลังทำลายล้างสูงในรูปแบบต่าง ๆ การเติบโตใหญ่อย่างรวดเร็วของจีนเป็นปรากฏการณ์ที่ท้าทายต่อสถานะมหาอำนาจโลกของสหรัฐฯ จึงทำให้สหรัฐฯ จะต้องแสวงหาแนวทางในการสกัดกั้นและต่อต้านบทบาทของจีน โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จีนได้ขยายบทบาททั้งทางเศรษฐกิจและความมั่นคงอย่างกว้างขวาง เช่น การเจรจาเขตการค้าเสรีอาเซียน - จีน (ASEAN - China Free Trade Agreement) การลงนามรับรองในสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation : TAC) รวมถึงจัดทำข้อริเริ่มหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (The Belt and Road Initiative: BRI) เพื่อใช้เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการหาผลประโยชน์และเนื่องจากภูมิภาคดังกล่าวเป็นภูมิภาคที่มีความสำคัญทั้งในเชิงเศรษฐกิจและเชิงยุทธศาสตร์ความมั่นคงของสหรัฐฯ ในสมัยของประธานาธิบดีบารัค โอบามา (Barack Obama) จึงได้มีการกำหนดนโยบายต่อภูมิภาคเอเชียที่เรียกว่า นโยบายปรับสมดุล (rebalancing) ด้วยการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับอาเซียนและประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงได้เห็นบทบาทของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างต่อเนื่อง เช่น การผลักดันการค้าเสรีผ่านความตกลงความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจในภูมิภาคแปซิฟิก (Trans-Pacific Partnership: TPP)^{๒๔} การให้ความช่วยเหลือด้านการทหารกับฟิลิปปินส์ เพื่อถ่วงดุลอำนาจกับจีนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชีย เป็นต้น อนึ่ง ความรุนแรงของการแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างสหรัฐฯ และจีนที่ทวีขึ้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ดังที่เห็นได้จากการใช้มาตรการกีดกันทางการค้าตอบโต้ระหว่างกันนั้นก่อให้เกิดความตึงเครียดเกี่ยวกับผลกระทบจากการแข่งขันของทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับดุลอำนาจในด้านการเมืองระหว่างประเทศ เนื่องมาจากการเกิดขึ้นของอำนาจใหม่อย่างจีนและภาวะที่สหรัฐฯ เริ่มตกต่ำลงนั้นเป็นที่น่ากังวลว่าอาจเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระเบียบโลกจนให้เกิดสงครามระหว่างประเทศหรือไม่ ดังที่นักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเรียกว่าเป็นกับดักธูซิดีดิส (Thucydides)^{๒๕} ซึ่งจะต้องส่งผลกระทบต่อผลกระทบต่อภูมิภาคเอเชียอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และนับเป็นความท้าทายที่ยิ่งใหญ่สำหรับอาเซียนและญี่ปุ่นในแง่ของการแสดงท่าทีสำหรับปรากฏการณ์ดังกล่าว

ในกรณีของญี่ปุ่นเป็นที่ชัดเจนว่าญี่ปุ่นยังคงเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ แม้ปัจจุบันการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ จะมุ่งเน้นผลประโยชน์ของชาติกับพลเมืองของสหรัฐฯ เป็นที่ตั้งภายใต้วิสัยทัศน์อเมริกาต้องมาก่อน (America First) ของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ (Donald Trump) ซึ่งดูเหมือนจะเป็นนโยบายที่ลดบทบาทเชิงรุกของสหรัฐฯ ในภูมิภาคต่าง ๆ ลง แต่จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่าง

^{๒๔} ปัจจุบันสหรัฐฯ ถอนตัวออกจากความตกลง TPP

^{๒๕} กับดักธูซิดีดิส (Thucydides) มาจากหนังสือประวัติศาสตร์ของสงครามเพโลพอนเนเซียน (The History of the Peloponnesian War) ที่อธิบายสาเหตุของสงครามกรีก และตั้งคำถามว่า ทำไมสปาร์ตา ซึ่งเป็นมหาอำนาจดั้งเดิมจึงเลือกตัดสินใจประกาศสงครามกับเอเธนส์ที่เป็นมหาอำนาจใหม่ โดยสรุปว่าสิ่งที่ทำให้สงครามเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้นั้นเกิดจากการผงาดขึ้นมาของเอเธนส์ ซึ่งสร้างความหวาดกลัวให้แก่สปาร์ตา

สหรัฐฯ กับญี่ปุ่นไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ สหรัฐฯ และญี่ปุ่นยังคงเป็นพันธมิตรทางเศรษฐกิจและด้านการทหารกันอย่างแน่นแฟ้น เห็นได้จากการประชุมสุดยอดญี่ปุ่น – สหรัฐฯ ที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ การประชุมเพื่อเจรจาข้อตกลงการค้าระดับทวิภาคี และการออกแถลงการณ์ร่วมเกี่ยวกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจ^{๒๖} และในด้านความมั่นคง สหรัฐฯ ได้เข้าไปตั้งฐานทัพในญี่ปุ่นเพื่อการป้องกันการโจมตีจากกองทัพของจีนและเกาหลีเหนือ รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือกองกำลังปกป้องตนเองของญี่ปุ่น (Japan Ground Self-Defense Force) ผ่านการฝึกซ้อมทางทหารร่วมกันอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม แม้ความมั่นคงของญี่ปุ่นส่วนหนึ่งจะต้องอาศัยการพึ่งพาและความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ แต่ในขณะเดียวกัน ญี่ปุ่นก็ได้เตรียมความพร้อมด้านความมั่นคงหากสหรัฐฯ จะลดบทบาทในเอเชียลงอย่างแท้จริง เห็นได้จากความพยายามที่จะพัฒนากองกำลังป้องกันตนเองให้มีความเข้มแข็งเพื่อป้องกันประเทศด้วยการเพิ่มงบประมาณของกระทรวงกลาโหมตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ หรือการปรับปรุงเรือบรรทุกเฮลิคอปเตอร์ให้สามารถบรรทุกและเป็นฐานส่งเครื่องบินขับไล่ของสหรัฐฯ เพื่อช่วยปกป้องหมู่เกาะบางแห่งในทะเลจีนตะวันออก^{๒๗} แม้การพัฒนากองทัพของญี่ปุ่นจะถูกมองว่าไม่ได้มีนัยสำคัญที่จะทำให้ญี่ปุ่นมีบทบาทและถูกดึงเข้าร่วมความขัดแย้งทางทหารของนานาชาติ เนื่องมาจากข้อจำกัดทางกฎหมายภายในประเทศ อาทิ ญี่ปุ่นจะส่งกองกำลังไปร่วมกับพันธมิตรได้ก็ต่อเมื่อมีเกิดสถานการณ์เสี่ยงต่อความอยู่รอดของประเทศอย่างแท้จริง และความขัดแย้งดังกล่าวจะต้องได้รับการแก้ไขด้วยสันติวิธีมาก่อนแล้ว และหากมีการรบเกิดขึ้นจะต้องดำเนินปฏิบัติการทางทหารให้น้อยที่สุดในระดับที่พอจะยับยั้งการรุกรานลงได้เท่านั้น^{๒๘} แต่การพัฒนากองกำลังปกป้องตนเองของญี่ปุ่นก็สะท้อนให้เห็นว่าญี่ปุ่นต้องการที่จะแสดงศักยภาพด้านการทหารเพื่อเพิ่มบทบาทด้านความมั่นคงในเวทีโลก

นอกจากนี้ ญี่ปุ่นได้ขยายบทบาทในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อคานอำนาจกับจีน โดยได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐฯ เนื่องจากญี่ปุ่นอยู่ในฐานะของพันธมิตรที่ใกล้ชิดอย่างยิ่งกับสหรัฐฯ ในแง่หนึ่งจึงทำให้ญี่ปุ่นถูกมองว่าเป็นตัวแทนทางยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในการสกัดกั้นการแผ่ขยายอิทธิพลของจีน^{๒๙} ดังนั้น บทบาทที่เพิ่มขึ้นของญี่ปุ่นจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาสถานะความเป็นผู้นำของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชีย นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของญี่ปุ่นกับจีนที่ไม่ได้เป็นไปในลักษณะ

^{๒๖} Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2018, September 26). *Japan-U.S. Summit Meeting*.

Retrieved March 19, 2018, from Ministry of Foreign Affairs of Japan:

https://www.mofa.go.jp/na/na1/us/page3e_000938.html

^{๒๗} 'ญี่ปุ่น' ตั้งงบกลาโหม \$2.4 แสนล้าน พัฒนากองกำลังป้องกันตนเองใน 5 ปี. (๒๐ December ๒๕๖๑). สืบค้นเมื่อ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๒ จาก วีโอเอ ไทย: <https://www.voathai.com/a/japan-defense-spending-ct/4708699.html>

^{๒๘} ปีซีไทย. (๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๘). *กองกำลังป้องกันตนเองญี่ปุ่น คือเสือที่ไร้มันเขี้ยวจริงหรือไม่ ?*

^{๒๙} จัปตา "วาระแฝง" จากความช่วยเหลือของญี่ปุ่นที่ให้อาเซียน กับความพยายามคานอำนาจจีน. (๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐). สืบค้นเมื่อ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๒ จาก วีโอเอ ไทย: <https://www.voathai.com/a/japan-asean-china/4131279.html>

ของการเป็นพันธมิตร เห็นได้จากปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับเขตแดนในทะเลจีนตะวันออกและการเติบโตของเศรษฐกิจจีนที่แซงหน้าญี่ปุ่นขึ้นเป็นอันดับสองของโลก จึงนำไปสู่การใช้ยุทธศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อคานอำนาจกับจีนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมกับอาเซียนทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม เห็นได้จากการให้ความสำคัญกับแนวปฏิบัติทางทะเล การสนับสนุนแนวทางสันติวิธีของอาเซียนในการแก้ไขปัญหาทะเลจีนใต้เพื่อให้เกิดสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาค การให้ความช่วยเหลือทางทหารกับเวียดนามและฟิลิปปินส์ซึ่งเป็นประเทศที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อพิพาทในทะเลจีนใต้กับจีน สะท้อนให้เห็นว่า ญี่ปุ่นกำลังแสวงหาพันธมิตรในอาเซียนเพื่อสกัดกั้นอิทธิพลของจีนในบริเวณทะเลจีนใต้^{๓๐} บทบาทที่ชัดเจนยิ่งไปกว่านั้นคือการสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับอาเซียนทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี เนื่องจากญี่ปุ่นเห็นว่าอาเซียนมีความสำคัญต่อญี่ปุ่นในแง่ของการเป็นแหล่งปัจจัยการผลิตทางอุตสาหกรรม โดยเฉพาะที่ดิน แรงงาน และทรัพยากร จึงทำให้ญี่ปุ่นเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่สำคัญของอาเซียน เห็นได้จากการลงทุนในประเทศสมาชิกอาเซียน ๖ ประเทศ ได้แก่ เวียดนาม ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ที่มีมูลค่าประมาณ ๒ หมื่นล้านเหรียญสหรัฐต่อปีตั้งแต่ปี ค.ศ. ๒๐๑๑ - ๒๐๑๖ รวมถึงการสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับอาเซียน เช่น ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจอาเซียน - ญี่ปุ่น (ASEAN-Japan Comprehensive Economic Partnership: AJCEP)^{๓๑} การลงทุนของญี่ปุ่นในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่เพียงแต่จะมีวัตถุประสงค์ในการกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับอาเซียนเท่านั้น หากแต่ยังต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการจัดระเบียบปฏิบัติทางการค้าร่วมกับอาเซียนและคานอำนาจทางเศรษฐกิจของจีนอีกด้วย นอกจากนี้ภายหลังจากที่สหรัฐฯ ได้ถอนตัวออกจากความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Trans-Pacific Partnership: TPP) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ญี่ปุ่นได้กลายเป็นผู้นำในการผลักดันความตกลงฉบับครอบคลุมและก้าวหน้าเพื่อหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership: CPTPP) ขึ้นมาแทนที่ความตกลง TPP โดยความตกลง CPTPP ถือเป็นความตกลงที่มีนัยสำคัญต่อญี่ปุ่นเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ CPTPP เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ญี่ปุ่นลดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจจากสหรัฐฯ และเพิ่มอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจให้กับญี่ปุ่น รวมทั้งยังเป็นความตกลงที่จะทำให้ญี่ปุ่นมีบทบาททางเศรษฐกิจภูมิภาคอาเซียนเพื่อคานากับความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP) และโครงการเส้นทางสายไหมศตวรรษที่ ๒๑ (Belt and Road Initiatives: BRI) ที่จีนกำลังเร่งผลักดันอยู่ในปัจจุบัน^{๓๒}

ท่ามกลางการแข่งขันทางอำนาจระหว่างสหรัฐฯ และจีนในศตวรรษที่ ๒๑ อาเซียนไม่ได้มีจุดยืนที่ชัดเจนเท่ากับญี่ปุ่น เนื่องจากอาเซียนเป็นความร่วมมือที่ประกอบด้วยประเทศสมาชิกที่มีอุดมการณ์แตกต่างกัน จะเห็นได้ว่าประเทศสมาชิกอาเซียนบางประเทศเป็นพันธมิตรอย่างใกล้ชิดกับจีน โดยเฉพาะ

^{๓๐} Bhubhindar, S. (2017). Japan-ASEAN Relations: Challenges, Impact and Strategic Options. *Insights into Asian and European Affairs*, 1, 95-106.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน.

เมียนมา กัมพูชา ลาวที่ได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากจีน^{๓๓} ในขณะที่ประเทศสมาชิกอีกส่วนหนึ่ง ก็เป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ เช่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย เป็นต้น ความแตกต่างในจุดยืนของประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้อาเซียนไม่สามารถจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในภูมิภาคได้ เห็นได้จากกรณีปัญหาความขัดแย้งในทะเลจีนใต้ ซึ่งอาเซียนไม่สามารถออกแถลงการณ์ร่วมกันเพราะมีแรงกดดันจากทั้งสหรัฐฯ และจีน รวมถึงประเทศสมาชิกอาเซียนก็ไม่ได้มีจุดยืนเดียวกัน ปัญหาดังกล่าวจึงยังคงยืดเยื้อมาอย่างยาวนาน^{๓๔} ดังนั้น การแข่งขันทางอำนาจของสหรัฐฯ และจีนจึงกลายเป็นความท้าทายสำหรับอาเซียนในการรักษาความเป็นเอกภาพในหมู่ประเทศสมาชิกและการรักษาบทบาทแกนนำด้านความมั่นคงของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้^{๓๕} ในแง่บทบาทของอาเซียนจึงขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรงของการแข่งขัน ซึ่งถือเป็นความท้าทายที่ยิ่งใหญ่สำหรับบรรทัดฐานหรือแนวปฏิบัติของอาเซียนที่เรียกว่า วิถีอาเซียน (ASEAN) ในการจัดระเบียบเศรษฐกิจและความมั่นคงในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากสถานการณ์การแข่งขันของสหรัฐฯ กับจีนเริ่มที่จะคุกคามความมั่นคงของภูมิภาคและต้องการการตัดสินใจอย่างเร่งด่วน กระบวนการตัดสินใจในรูปแบบของหลักฉันทามติที่อาเซียนถือเป็นแนวปฏิบัตินั้นอาจเป็นอุปสรรคต่อการจัดการปัญหา เนื่องจากผลประโยชน์ของประเทศสมาชิคนั้นแตกต่างกัน จึงอาจไม่สามารถที่จะหาข้อสรุปที่เป็นมติเอกฉันท์ได้^{๓๖} จึงเห็นได้ว่าการรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและการทบทวนหลักปฏิบัติของวิถีอาเซียนให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะส่งเสริมให้อาเซียนเป็นความร่วมมือที่เข้มแข็งและยังคงเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ท่ามกลางความตึงเครียดของการแข่งขันทางอำนาจ

อย่างไรก็ตาม ระดับการแข่งขันที่ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นอาจนำมาซึ่งความไม่มั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของภูมิภาคได้ การสร้างปฏิสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจในเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นแนวทางที่จะช่วยให้อาเซียนได้รับประโยชน์จากการแข่งขันทางอำนาจที่เกิดขึ้น ในกรณีของจีนที่มีความโดดเด่นทางเศรษฐกิจ การสร้างปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับจีนจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจของอาเซียนและช่วยในการขยายตัวทางเศรษฐกิจได้ ส่วนกรณีของสหรัฐฯ ก็มีความสำคัญในฐานะของหลักประกันความมั่นคงในภูมิภาค การกระชับความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ ก็เป็นแนวทางในการรักษาเสถียรภาพและความมั่นคงให้กับภูมิภาค รวมไปถึงการลงทุนจากญี่ปุ่นก็มีความสำคัญในฐานะของปัจจัยที่จะช่วยลดช่องว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจในอาเซียน^{๓๗} ซึ่งจะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนในอาเซียนเป็นอันดับที่ ๒ จาก ๑๐ ประเทศหลักที่เข้ามาลงทุน และได้สร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับอาเซียนในรูปแบบต่าง ๆ

^{๓๓} China's "Soft Power" in Southeast Asia. (2008, January 4). Retrieved March 19, 2019, from USC US-China Institute: <https://china.usc.edu/sites/default/files/legacy/Appleimages/crs-china-soft-power-se-asia-080104.pdf>

^{๓๔} ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (๒๕๕๖). *การแข่งขันสหรัฐฯ - จีน: ความท้าทายของอาเซียน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

^{๓๕} อ่างแล้ว เชียงอรุณีที่ ๓๓.

^{๓๖} อ่างแล้ว เชียงอรุณีที่ ๓๗.

^{๓๗} อ่างแล้ว เชียงอรุณีที่ ๒.

LAW for ASEAN
by the Office of the Council of State of Thailand

ในขณะเดียวกันอาเซียนก็ต้องรักษาความเป็นศูนย์กลางหรือการเป็นสถาบันหลักของภูมิภาค ซึ่งจะเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการพบปะของผู้นำประเทศและเป็นการสนับสนุนให้เกิดแนวทางแบบสันติวิธีในการจัดการแก้ไขปัญหาเพื่อรักษาเสถียรภาพของภูมิภาค